

31.3.2026

EOAK/1661/2025

Beslutsfattare: Biträdande justitieombudsman Maija Sakslin

Föredragande: Referendarieråd som sektionschef Minna Verronen

Notarie Sofie Roininen har deltagit i utarbetandet av detta beslut.

EGET INITIATIV: KOMMUNERNAS SOCIALTJÄNST K.F. KST:S FÖRFARANDE VID PLACERING AV ÅLÄNNINGAR MED FUNKTIONSNEDSÄTTNINGAR I BOENDE- OCH INSTITUTIONSSERVICE I SVERIGE

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
1 EGET INITIATIV	5
1.1 Det egna initiativet och utgångspunkterna för bedömningen.....	5
1.2 Klagomål	6
2 UTREDNING	6
3 AVGÖRANDE.....	7
3.1 Klientens flytt till en boendeserviceenhet i Sverige.....	7
3.2 Utkomststöd	17
3.3 Folkpension	19
3.4 Hälso- och sjukvård.....	22
4 ÅTGÄRDER.....	23
BILAGA DE CENTRALA RÄTTSREGLERNA	24

Sammanfattning

Biträdande justitieombudsman Maija Sakslin (BJO) konstaterar, att den likvärdiga rätten för nordiska medborgare att åtnjuta sociala tjänster, sociala förmåner och social trygghet vid utövandet av den fria rörligheten inom Norden grundar sig på den Nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster samt på den Nordiska konventionen om social trygghet. Dessa konventioner kompletterar EU-lagstiftning och säkerställer att personer som flyttar mellan de nordiska länderna inte förlorar sin rätt till socialt bistånd och sociala tjänster eller sociala trygghetsförmåner, och att de behandlas på ett likvärdigt sätt oberoende av i vilket nordiskt land de vistas.

Folkbokföring och bosättningsland

Eftersom både lagen om hemkommun och överenskommelsen mellan de nordiska länderna förutsätter att en flyttanmälan görs till den behöriga registreringsmyndigheten, anser BJO att KST bör enligt principerna om god förvaltning informera de klienter som planerar att flytta till Sverige om den lagstadgade registreringskyldigheten.

BJO betonar den centrala betydelsen av myndighetens rådgivningsskyldighet. När klienter placeras i ett annat land åligger det myndigheten att antingen tillhandahålla nödvändig rådgivning, eller säkerställa, att klienten får tydlig information om vilken behörig instans som kan ge sådan vägledning, särskilt beträffande de rättsverkningar som en flytt till ett annat land kan medföra för klientens rättigheter och skyldigheter.

Samarbete mellan myndigheter inför en planerad flytt

BJO anser att en persons flytt till ett annat nordiskt land, när personen är i behov av långvarig vård, omsorg eller omvårdnad, förutsätter i regel att den avsändande och den mottagande myndigheten kommer överens om arrangemangen sinsemellan.

Samarbetet är viktigt för att ansvarsfrågorna mellan staterna ska vara tydliga, och för att den person som flyttar ska ha klart för sig varifrån han eller hon får tjänster och förmåner i en situation där personen utnyttjar sin rätt till fri rörlighet, varvid rätten till förmåner ska vara tryggad.

Eftersom Sverige ansvarar över tillsynen över serviceproducenterna som är verksamma där, i enlighet med svensk lagstiftning, anser BJO att det är viktigt med hänsyn till den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster, att den finländska myndigheten som planerar att köpa boendeservice från Sverige, kontaktar de behöriga svenska myndigheterna i samband med en planerad flytt till Sverige.

BJO anser ytterligare, att då det gäller klienter i en sårbar ställning, som flyttar utomlands för att få den socialvårdsservice som de nödvändigt behöver och flytten ordnas av en finsk myndighet, bör den beslutsfattande myndigheten i förväg kontakta den andra statens myndighet för att trygga klientens rättssäkerhet och likabehandling.

Tillsyn

BJO konstaterar, att eftersom verksamheten vid boendeenheterna i Sverige bedrivs inom en annan stats territorium och grundar sig på den lagstiftning som gäller där, har åländska myndigheter inte behörighet att utöva tillsyn över verksamheten vid boendeenheterna i Sverige.

Enligt BJO:s uppfattning kan och bör KST eller annan tillsyningsansvarig åländsk myndighet (Landskapslag 2020:13 om socialvårdens förvaltning och tillsyn på Åland) ändå utöva tillsyn över vården och omsorgen av de placerade klienterna för sin del genom att övervaka genomförandet av det avtal som ingåtts mellan KST och den privata serviceproducenten.

BJO konstaterar dock, att även om KST eller annan tillsyningsansvarig åländsk myndighet har rätt att övervaka att det avtal som har ingåtts följs, anser hon, att kontakten med den behöriga tillsyningsmyndigheten är ytterst viktigt för att säkerställa en korrekt och ändamålsenlig tillsyn av de boendeenheter som klienter placeras i. BJO anser av denna orsak att den myndighet som planerar att upphandla tjänster från ett annat land bör kontakta de lokala myndigheterna för att utreda och försäkra sig om hur de skyldigheter som hör till tillsynen fördelas i praktiken.

Rättssäkerhet i samband med eventuella begränsningsåtgärder

BJO konstaterar, att situationen kan bli problematisk om en klient som placeras i Sverige anses vara i behov av begränsningsåtgärder enligt lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Detta beror på att klienten, när han eller hon vistas i Sverige, inte omfattas av finsk jurisdiktion och de rättsskyddsmedel som föreskrivs i lagen står därmed inte till hans eller hennes förfogande.

Ifall det bedöms att begränsningsåtgärder kan komma att vidtas, ålägger myndighetens skyldighet att främja de grundläggande rättigheterna att en eventuell flytt noggrant övervägs och att det säkerställs, att klienten inte hamnar i en rättsligt svagare ställning till följd av flytten.

Om klientens självbestämmanderätt har begränsats genom begränsningsåtgärder i det landet personen flyttar från, anser BJO det vara särskilt viktigt att myndigheten i förväg kontaktar myndigheten i det land dit personen flyttar. BJO betonar på allmän nivå, att klientens rättssäkerhet och rätten till likabehandling får inte äventyras på grund av att klientens situation i den andra staten blir rättsligt oklar.

Hembygdsrätt på Åland

Hembygdsrätten utgör en grundläggande rättslig status som har väsentlig betydelse för den enskildes offentligrättsliga ställning, innefattande bland annat de politiska rättigheterna, såsom rösträtt och valbarhet, samt rätten att förvärva och inneha fast egendom inom landskapet. Hembygdsrätten kan därutöver vara betydande för den åländska identiteten, omfattande skyddet för det svenska språket, den kulturella och historiska kontinuiteten samt självstyrelsens institutionella arv.

När en klient placeras i en annan stat bör man, i enlighet med principerna för god förvaltning, ge vägledning om vilken instans klienten vid behov kan vända sig till för att få information om hur placeringen eventuellt kan påverka hembygdsrätten.

BJO tycker att det är mycket viktigt att ärendet som gäller hembygdsrätten har uppmärksamats vid KST och att hembygdsrätten uppmärksammas även i fortsättningen i samband med eventuella placeringar utomlands.

Utkomststöd

BJO konstaterar på allmän nivå, att rätten till utkomststöd i Finland eller motsvarande stöd i Sverige beviljas på grundval av hur ifrågavarande personens bosättningsland eller vistelseland definieras.

Enligt BJO:s uppfattning har KST agerat i ärendet i enlighet med god förvaltningssed genom att ge klienterna rådgivning om möjligheten att ansöka om ekonomiskt stöd i kommunen där klienten vistas, och genom att erbjuda hjälp med att göra en ansökan vid behov.

BJO anser att KST borde dock, för att trygga klienternas rättssäkerhet, även ha tydligt meddelat om möjligheten att få ett överklagbart beslut om utkomststöd också från KST, även om beviljandet av förmånen baserar sig i princip på bosättning på Åland.

BJO konstaterar, att klientens rättssäkerhet kräver, att klienten alltid har rätt att ansöka om de stöd eller förmåner som han eller hon behöver och få ett skriftligt beslut i ärendet. Det primära rättsmedlet för den som är missnöjd med ett förvaltningsbeslut är att överklaga beslutet enligt besvärspanvisningen som finns i beslutet. Beslutets laglighet kan slutligen undersökas i domstolen.

Folkpension

BJO konstaterar, att EU förordning 883/2004 om social trygghet (Europaparlamentets och rådets förordning om samordning av de sociala trygghetssystemen) fastställer att en person endast kan omfattas av ett EU lands socialförsäkringslagstiftning åt gången.

BJO konstaterar på allmän nivå, att pensioner ska i regel ansökas i den stat där personen är bosatt och att beslutet i ärendet kan överklagas.

BJO anser med anledning av den utredning som hon fått, att hon inte har skäl att misstänka, att KST skulle ha åsidosatt sina rådgivnings- och utredningsskyldigheter. BJO anser att KST har strävat efter att främja att en positiv lösning på klientens situation skulle kunna uppnås genom att ta kontakt med olika instanser, så som FPA och Sveriges myndigheter.

BJO betonar på allmän nivå betydelsen av myndighetens rådgivningsskyldighet. Vid placering av klienter inom socialvården bör särskild vikt fästas vid rådgivningen. Myndigheten bör säkerställa, att klienten som placeras till ett annat land får tillräcklig information även om vilken behörig myndighet som kan ge vägledning i fråga om de rättsverkningar som en flytt till ett annat land kan medföra för klientens rättigheter och skyldigheter.

1 EGET INITIATIV

1.1 Det egna initiativet och utgångspunkterna för bedömningen

Justitieombudsmannen har fått kännedom (via media och klagomål) om att åländska kommuner, senare Kommunernas socialtjänst (KST), har ordnat boendeservice i Sverige för ålänningar med omfattande funktionsnedsättningar och psykiatriska diagnoser. Ärendet uppmärksammades i offentligheten särskilt efter att utbetalningen av pension till ålänningar som hade placerats i eller flyttat till Sverige upphörde i februari 2025 som följd av lagändringen av folkpensionslagen.

Jag beslöt att undersöka på eget initiativ förfarandet i samband med placerandet av ålänningar med funktionsnedsättningar i boende- och institutionsservice i Sverige.

Enligt grundlagen ska justitieombudsmannen (JO) övervaka att domstolarna och andra myndigheter samt tjänstemännen, offentligt anställda arbetstagare och också andra, när de sköter offentliga uppdrag, följer lag och fullgör sina skyldigheter. Vid utövningen av sitt ämbete övervakar justitieombudsmannen att de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Ett av JO:s specialuppdrag är att främja, skydda och övervaka genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Enligt lagen om riksdagens justitieombudsman kan JO på eget initiativ besluta att behandla ett ärende som omfattas av justitieombudsmannens laglighetskontroll.

JO kan inte ge instruktioner till myndigheter om hur de ska agera i frågor som hör till deras prövningsrätt.

I detta beslut tar jag således inte ställning till hur och var socialvårdstjänsterna ska ordnas i enskilda situationer.

Till mina uppgifter hör inte heller att bedöma en enskild klients rätt till ekonomiska förmåner eller från vilket land förmånen bör beviljas i det enskilda fallet.

I beslutet granskar jag hur klienters rättigheter och rättssäkerhet har beaktats i samband med att socialvårdstjänster upphandlats från Sverige, samt hur rättigheterna och rättssäkerheten har säkerställts i praktiken.

De centrala rättsreglerna finns samlade i bilagan till beslutet.

1.2 Klagomål

Intresseorganisationen Funktionsrätt Åland bad riksdagens justitieombudsman undersöka i klagomålet som mottogs 28.2.2025 lagligheten i det tillvägagångssätt genom vilket ålänningar med funktionsnedsättningar har placerats i Sverige genom myndighetsbeslut och om agerandet har försatt ålänningar i en ojämlig ställning jämfört med fastlandets medborgare.

Intresseorganisationen bad justitieombudsmannen att dessutom undersöka lagligheten i att KST vägrar att bekosta de utomlands placerade klienternas uppehälle eller bevilja dem utkomststöd med hänvisning till att klienterna inte vistas på Åland. Intresseorganisationen ansåg, att KST:s agerande har försatt särskilt utsatta personer i en allvarlig rättsosäker och ekonomiskt svår situation, där de placerade klienterna, efter ändringen i lagen om folkpension, saknar medel för sitt dagliga uppehälle i Sverige.

Klagomålet har besvarats 30.4.2025.

2 UTREDNING

Med anledning av det egna initiativet bads om utredning och yttrande från KST. I utredningen och yttrandet ombads KST besvara bland annat följande frågor:

- I vilka boendeenheter är de åländska klienterna placerade och hurdan boendeservice (t.ex. serviceboende med heldygnssomsorg) får klienterna?
- Genom vilken lagstiftning är klienterna placerade?
- På hurdant avtal grundar sig placeringarna? Betalar KST serviceproducenten för den service som klienterna får?
- Har KST haft samarbete med svenska myndigheter i samband med förberedandet och genomförandet av klienternas flytt, på grundval av den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster?
- Hurdant samarbete har KST haft med svenska myndigheter efter att klienterna har flyttat till boendeenheten i Sverige?
- Har KST beviljat någon annan service utöver boendeservicen eller betalat förmåner eller stöd åt klienterna som är placerade i Sverige? Har någon service/förmån avslutats på grund av klientens flytt till Sverige?
- Får de placerade klienterna sjukvård i Sverige eller i Finland?
- Har KST varit i kontakt med FPA gällande de placerade klienternas rättigheter?
- Har de placerade klienterna sin hemkommun i Finland eller i Sverige?
- Har de placerade klienterna hembygdsrätt på Åland?
- Hurdan service kunde klienterna erbjudas på Åland?

Som en del av utredningen utfördes dessutom en förannmäld inspektion via Teams 6.3.2026. Syftet med inspektionen var att ytterligare inspektera hur rättigheterna förverkligas för klienter som är placerade i boende- eller institutionsservice i Sverige. Under inspektionen diskuterades följande teman:

- Samarbetet mellan KST och andra myndigheter (speciellt i Sverige)
- Ordnanandet av service och tjänster för klienter som placerats i Sverige, tillvägagångssättet vid behov av eventuella begränsningsåtgärder, lagstiftningen som tillämpas
- Tillsyn, hur servicen som ordnas i Sverige övervakas
- Bedömningen av hur placeringen i Sverige påverkar klientens hemkommun och bosättningsland
- Bedömningen av hur placeringen i Sverige påverkar klientens hembygdsrätt på Åland

3 AVGÖRANDE

3.1 Klientens flytt till en boendeserviceenhet i Sverige

3.1.1 Utredning

Enligt utredningen har åländska kommuner sedan början av 2000-talet, och KST från 2021, ordnat utredningar och boendeservice i Sverige för ålänningar med omfattande funktionsnedsättningar och psykiatriska diagnoser. Med beaktande av Ålands litenhet har det varit särskilt utmanande, då det är frågan om svenskspråkiga klienter med omfattande funktionsnedsättningar, att tillgodose klienters servicebehov och rätt till svenskspråkig boendeservice i Åland eller på fastlandet i Finland. Med tanke på Ålands befolkningsunderlag har det inte heller ansetts vara rimligt att bygga boendeenheter för enstaka personer, då hjälpbehoven och kraven på service i boendet dessutom varierar individuellt.

En bidragande orsak till de gränsöverskridande placeringarna var även att det i början av 2000-talet fanns ett aktivt nordiskt samarbete, särskilt mellan Åland och Sverige. Genom detta samarbete och goda politiska relationer till Sverige blev det vanligare att åländska klienter utreddes i Sverige. Utredningarna i Sverige uppfattades vara mer djuplodande och tillgodosåg klientens behov på ett bättre sätt än om utredningarna hade gjorts på Åland/i Finland. Flera av de åländska klienter som hade utretts i Sverige ville därefter bli placerade på utredningsplatserna/serviceboenden i Sverige. Utredningsplatserna, som hade tillstånd för att ta emot utländska klienter, var även villiga att ta emot klienterna. På ansökan från klienterna kunde serviceboende i Sverige beviljas.

Enligt KST har det funnits ett aktivt och gott samarbete mellan Åland och serviceproducenterna i Sverige. Man har också upplevt att det har varit lättare och förmånligare för klienter, anhöriga och socialarbetare, att röra sig mellan Åland och Sverige. Enligt KST har placeringarna skett på initiativ av klienten eller i samförstånd med klienterna och/eller deras företrädare, och i de flesta fall har motiveringen varit att klienternas behov av svenskspråkig och specialiserad vård inte kunnat tillgodoses på Åland eller i Finland.

Besluten som gäller boendeservicen baserar sig på lagstiftning som är i kraft på Åland. Placeringarna har ansetts uppfylla kraven som lagstiftningen på Åland ställer.

Under inspektionen 6.3.2026 anförde KST att placeringarna i Sverige inte har uppfattats inom KST som en egentlig flytt till Sverige, utan enbart en placeringsperiod, även om den är långvarig. De placerade klienternas adresser i Sverige har uppfattats som tillfälliga och klienterna har uppfattats fortfarande ha sin hemkommun kvar på Åland.

De flesta av placerade klienterna hade (vid tiden då KST gav sin utredning) sin hemkommun i Sverige. Dessa klienter hade ett svenskt personnummer och tillgång till bl.a. specialistsjukvården i Sverige. Under inspektionen 6.3.2026 anförde KST att ett svenskt personnummer har även behövts för till exempel bibliotekskort och andra ändamål.

Enligt KST:s utredning kan flera av de placerade klienterna, på grund av flytten till Sverige, förlora sin hembygdsrätt på Åland under rådande förutsättningar. En klient har dock beviljats rätten att behålla sin hembygdsrätt trots mångårig placering utanför Åland. Under inspektionen 6.3.2026 konstaterade KST, att rätten att få behålla sin hembygdsrätt grundar sig möjligen på svårigheten att hitta en motsvarande vårdplats i Finland. KST konstaterade även, att berörda klienter kan, vid behov, be KST om ett utlåtande gällande placeringen i Sverige.

I sin utredning beskriver KST ordnandet av service utomlands enligt följande:

Rätten till socialvård på Åland regleras främst genom Landskapslag (2020:12) om socialvård (nedan socialvårdslagen) och Lag om service och stöd på grund av handikapp (FFS 380/1987, nedan handikappservicelag). Därtill finns lag om specialomsorger om utvecklingsstörda 23.6.1977 tillämplig på Åland genom Landskapslag (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda.

I riket gäller en ny lag om funktionshindersservice från och med den 1 januari 2025, den tidigare handikappservicelagen fortsätter dock att gälla på Åland tills vidare. När boendeservice tillhandahålls är det viktigt att respektera personens privatliv och rätt till medbestämmande, vilket framgår av socialvårdslagen (21 §). Vid beslut om serviceboende ska klientens egen önskan om hur serviceboendet ska ordnas prioriteras, och om denna önskan åsidosätts måste det motiveras i beslutet.

Enligt 8 § i lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (FFS 812/2000), vilken lag tillämpas på Åland genom landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård (1995:101), ska i första hand klientens önskemål och åsikt beaktas och klientens självbestämmanderätt även i övrigt respekteras när socialvård ges. Alternativt ska klientens vilja utredas i samråd med klientens lagliga företrädare (9 §).

Om en person väljer att flytta utomlands, har hemkommunen i allmänhet inte skyldighet att ordna socialvård där. Vid bedömningen av kommunens ansvar ska dock uppmärksamhet fästas vid syftet med utlandsvistelsen, och utlandsvistelsens natur kan anses vara avgörande vid denna bedömning. Det finns inga lagliga hinder mot att bevilja socialvård i Sverige om det är i enlighet med klientens önskan, men likabehandling av personer i motsvarande situationer måste säkerställas.

Av de erhållna handlingarna framgår, att förbundsstyrelsen har godkänt ett principdokument 16.11.2024 204 § för socialvård utanför Åland gällande området funktionservice. Enligt KST kan klienter som är placerade i Sverige även beviljas (på basen av en individuell bedömning) ytterligare service i Sverige, tex. personlig assistans genom köptjänst.

Servicen i Sverige har ordnats genom uppdragsavtal mellan KST och privata serviceproducenter i Sverige. Eftersom den socialservice som erbjuds i Sverige inte utgår från någon svensk kommun, har det enligt KST inte funnits ett faktiskt behov av samarbete med en svensk kommun för att kunna genomföra eller upprätthålla placeringen.

Av uppdragsavtalen mellan KST och de privata serviceproducenterna framkommer servicens innehåll och pris. KST betalar det avtalade beloppet månatligen till serviceproducenten och begär en klientavgift av klienten i enlighet med KST:s fastslagna avgifter och taxor. Klienten hyr sin bostad på boendet, för vilken klienten betalar en hyra.

I utredningen konstateras att KST har fortsatt ansvar för handläggningen av klientärendena även efter placeringen i Sverige, och varje klient har en utsedd kontaktperson inom KST. Någon handräckning eller operativ medverkan från svenska kommuner har enligt KST inte krävts. Genomförandeplaner och rapporter skickas från boendena till KST som har ansvar att följa upp servicen som köps. KST besökte de flesta av de placerade klienterna under år 2025.

Placeringarna har enligt KST varit hela tiden att betrakta som utlandsplaceringar där KST är fortsättningsvis den ansvariga myndigheten. Enligt KST har formella överenskommelser inte knutits med svenska myndigheter enligt den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster, eftersom avsikten aldrig varit att ansvaret för placeringarna skulle övergå till Sverige. Det har även upplevts svårt att veta hur den nordiska konventionen borde tillämpas, i och med att klienterna är placerade i privata boenden utan samarbete med svenska kommuner.

I sin utredning konstaterar KST följande:

”Gällande klienterna som nu står utan folkpension går det inte enligt historiken i ärendena att utläsa om man har haft samarbete med svenska myndigheter utan kontakten har i huvudsak varit till de enskilda boendena. De boenden KST valt att placera klienterna i är inte service som sköts i svenska myndigheters egen regi utan är privata serviceproducenter med tillstånd att bedriva social service. Så länge klienterna endast varit placerade på boendena men haft KST som sin socialtjänst har behovet av samarbete inte funnits. Om ansvaret för placeringarna övergår till Sverige blir det aktuellt att inleda en diskussion gällande kostnadsansvaret enligt nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster.”

KST har fastställt en övergripande egenkontrollplan för organisationen. KST uppger att det har fattats beslut om att varje område ska utarbeta bilagor till den övergripande egenkontrollplanen. Funktionsservice områdesspecifika egenkontrollplan har lyfts fram i ledningsgruppen i januari 2026, och ska enligt ledningsgruppens beslut fastställas i april 2026. Den områdesspecifika egenkontrollplanen är således i dagsläget ännu ett utkast.

Besluten för en del av de senaste boendeplaceringarna i Sverige har fattats före KST:s bildande 1.1.2021. När det gäller samarbete mellan åländska socialvårdsmyndigheten och svenska tillsynsmyndigheten för vård och omsorg (IVO) uppger KST i sin tilläggsutredning 26.3.2026 att ingen dokumentation har påträffats som skulle tyda på kontakt med IVO före eller efter dessa klienters placeringar. KST har senare kontrollerat om enheterna har fått någon anmärkning av IVO under perioden 1.1.2023-31.12.2025.

Utredningen visar att begränsande åtgärder har använts vid boendeenheter i Sverige i fråga om ett fåtal klienter. KST konstaterar, att efter att utmaningarna med placeringarna i Sverige uppmärksammats i slutet av år 2024 har det inte fattats nya beslut om nya boendeplaceringar utomlands och KST har sökt ersättande boendeplaceringar i Finland.

3.1.2 Bedömning och ställningstaganden

Upphandling av socialvårdstjänster från Sverige

Jag konstaterar inledningsvis följande.

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och FEUF- fördraget tryggar rätten att tillhandahålla och ta emot tjänster från ett annat EU-land.

I artikel 34.2 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna fastställs, att varje person som lagligen vistas och lagligen rör sig inom unionen har rätt till sociala trygghetsförmåner och sociala förmåner i enlighet med unionsrätten samt nationell lagstiftning och praxis.

Enligt fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF- fördraget) artikel 21.1 ska varje unionsmedborgare ha rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier, om inte annat följer av de begränsningar och villkor som föreskrivs i fördragen och i bestämmelserna om genomförande av fördragen.

Jag konstaterar, att den likvärdiga rätten för nordiska medborgare att åtnjuta sociala tjänster, sociala förmåner och social trygghet vid utövandet av den fria rörligheten inom Norden grundar sig på den Nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster samt på den Nordiska konventionen om social trygghet.

Dessa konventioner kompletterar EU-lagstiftning och säkerställer att personer som flyttar mellan de nordiska länderna inte förlorar sin rätt till socialt bistånd och sociala tjänster eller sociala trygghetsförmåner, och att de behandlas på ett likvärdigt sätt oberoende av i vilket nordiskt land de vistas. Rätten till sociala trygghetsförmåner bestäms med stöd av den nordiska konventionen om social trygghet och EU-förordning 883/2004 om social trygghet.

Jag konstaterar, att då socialtjänster, såsom boendeservice, avses köpas från ett annat nordiskt land, tillämpas den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster.

Folkbokföring och bosättningsland

I lagen om hemkommun stadgas om hur en persons stadigvarande och tillfälliga hemkommun, samt folkbokföringskommunen för en finsk medborgare som är stadigvarande bosatt i utlandet, skall bestämmas. Lagen innehåller även bestämmelser om anmälningsskyldigheten för den som flyttar (7 §) och om flyttningsanmälan och anmälan om flyttning till utlandet (7 a §).

I lagen om hemkommun föreskrivs även om rätten att välja hemkommun vid ett långvarigt vårdförhållande i en situation där en person har placerats i anstaltsvård eller i boende som ordnats genom serviceboende inom en annan kommuns område än den egna hemkommunen (3 a §) och begränsningar som gäller ändring av hemkommunen (3 §).

I Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om hemkommun och lag om ändring av befolkningsdatalagen 1993 rd - RP 104 (s. 24) konstateras, att lagen om hemkommun inte medför någon förändring i det rådande rättsläget, enligt vilket folkbokföringsmyndigheternas beslut om en persons hemort inte är juridiskt bindande för myndigheterna inom de övriga förvaltningsområdena. Det konstateras i vidare, att det är således fortfarande möjligt att avgöra en persons hemkommun självständigt inom olika förvaltningsområden. Enligt propositionen ska lagen om hemkommun dock tillämpas.

Hemkommunen ändras enligt lagen om hemkommun inte, om boendet huvudsakligen beror på institutionsvård, eller boende med boendeservice (3 § punkt 2 30.12.2010/1377).

I propositionen (RP 104, s. 25–26) konstateras, att det i 3 paragrafen stadgas om de situationer då en persons hemkommun i regel inte ändras, trots att person bor någon annanstans än i sin hemkommun. Boendet betraktas i de fall som nämns i paragrafen som tillfälligt.

De inrättningar som avses i stadgandet är enligt propositionen t.ex. servicehus som är avsedda för personer med funktionsnedsättning. Boendet på dessa inrättningar är enligt propositionen i allmänhet långvarigt och uppfattas som en del av vården eller omsorgen. Enligt propositionen saknar det i dessa fall betydelse hur länge boendet i den andra kommunen varar, när det avgörs om boendet är stadigvarande eller tillfälligt.

I 5 § i lagen om hemkommun stadgas om hur en persons utflyttning påverkar hans eller hennes hemkommun i Finland. Enligt paragrafen har en person som har bosatt sig utomlands för en längre tid än ett år inte hemkommun i Finland. Personen kan dock ha hemkommun i Finland, om han eller hon med hänsyn till sina levnadsförhållanden har fastare anknytning till Finland än till det land han eller hon bor i.

I motiveringen till 5 paragrafen konstateras, att boendet utomlands betraktas som tillfälligt, om personen med hänsyn till sina levnadsförhållanden har fastare anknytning till Finland än till det land han eller hon bor i. Tidsgränsen om ett år i stadgandet sammanfaller enligt propositionen med tiden för tillfälligt boende i lagförslagets 3 § 1 punkt. (RP 104, s.26.)

Huruvida en person på basis av sina levnadsförhållanden har fastare anknytning till Finland än till det land han bor i ska enligt propositionen utredas separat i varje enskilt fall. Utredningen kan göras först när personen själv har meddelat sin åsikt om sitt boende. Sådana i stadgandet avsedda situationer där hemkommunen på basis av levnadsförhållandena kan kvarstå i Finland kunde komma i fråga t.ex. när en person vistas utomlands under en längre tid än ett år på grund av vårdåtgärder och omedelbart herefter återvänder till Finland. Enligt stadgandet kan hemkommunen i allmänhet dock inte längre anses kvarstå i Finland när personen är bosatt utomlands under en längre tid. Enligt propositionen kunde gränsen i praktiken dras vid t.ex. tre år. (RP 104, s.27.)

När någon flyttar från Finland till ett annat nordiskt land, tillämpas också överenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om folkbokföring (den nordiska överenskommelsen om folkbokföring 1.11.2004 FördrS 96/2006).

Enligt den nordiska överenskommelsen om folkbokföring skall den som flyttar från en avtalsslutande stat till en annan av dessa stater, inom den tidsfrist som gäller för flyttningsanmälan i denna stat, anmäla inflyttningen till behörig lokal registreringsmyndighet (artikel 2.1).

Tidsbegränsade vistelser som varar kortare tid än 6 månader räknas normalt inte som flyttning.

Enligt överenskommelsen avgörs frågan om en person enligt den nordiska överenskommelsen anses som bosatt eller inte bosatt i inflyttningsstaten, enligt lagstiftningen i den staten. Om den lokala registreringsmyndigheten i utflyttningsstaten har en annan uppfattning om de faktiska förhållandena som har lagts till grund för registreringen, kan ärendet tas upp med den lokala registreringsmyndigheten i inflyttningsstaten. Blir dessa inte eniga, kan utflyttningsstatens lokala registreringsmyndighet ta upp saken med statens centrala registreringsmyndighet som i sin tur kan ta upp saken med inflyttningsstatens centrala registreringsmyndighet (artikel 3).

Enligt regeringens proposition (RP 159/2005 rd, s.1) är syftet med överenskommelsen att påskynda registreringen och tilldelningen av personnummer i inflyttningsstaten. Avsikten är att ingen som flyttar från ett nordiskt land till ett annat samtidigt skall vara folkbokförd i två olika befolkningsdatasystem eller helt falla utanför befolkningsdatasystemet.

Enligt 21 § 2 momentet i Finlands grundlag ska god förvaltning tryggas genom lag.

Om grunderna för god förvaltning stadgas i 2 kapitlet i Förvaltningslag (2008:9) för landskapet Åland. Enligt lagens 5 § ska myndigheten lämna upplysningar och ge vägledning till enskilda i frågor som är av en sådan natur att de handläggs inom förvaltningen. Detta skall ske i den utsträckning som det är lämpligt och skäligt med hänsyn till frågans natur, den enskildes behov av hjälp, verksamheten inom myndigheten och tjänstemännens förutsättningar att fullgöra sina arbetsuppgifter. Om en fråga inte hör till myndighetens behörighet, skall den i mån av möjlighet hänvisa den enskilde till den behöriga myndigheten.

Eftersom både lagen om hemkommun och överenskommelsen mellan de nordiska länderna förutsätter att en flyttanmälan görs till den behöriga registreringsmyndigheten, anser jag att KST bör enligt principerna om god förvaltning informera de klienter som planerar att flytta till Sverige om den lagstadgade registreringskyldigheten.

Jag vill vidare betona den centrala betydelsen av myndighetens rådgivningsskyldighet. När klienter placeras i ett annat land åligger det myndigheten att antingen tillhandahålla nödvändig rådgivning, eller säkerställa, att klienten får tydlig information om vilken behörig instans som kan ge sådan vägledning, särskilt beträffande de rättsverkningar som en flytt till ett annat land kan medföra för klientens rättigheter och skyldigheter.

Samarbete mellan myndigheter inför en planerad flytt

Besluten som gäller boendeservicen i en privat boendeenhet i Sverige baserar sig på lagstiftning som är i kraft på Åland, men själva servicen verkställs utifrån svenska premisser och enligt svensk lagstiftning.

Av utredningen framgår, att KST har inte varit i kontakt med svenska myndigheter före enskilda klienters placeringar i Sverige. KST har ingått avtal med de privata serviceproducenterna, men inga formella överenskommelser har ingåtts med svenska myndigheter. Av den erhållna utredningen fick jag den uppfattningen, att KST har varit i kontakt med svenska myndigheter för första gången först efter att betalning av folkpension hade upphört till utlandet.

Den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster tillämpas på lagstiftning rörande sociala förmåner, såsom socialt bistånd och sociala tjänster. Konventionen förutsätter samarbete mellan myndigheter och ålägger myndigheterna skyldigheter vid gränsöverskridande arrangemang av sociala tjänster.

När en person som omfattas av konventionen och som behöver långvarig vård önskar flytta från ett nordiskt land till ett annat, till vilket personen har en särskild anknytning, skall de ansvariga myndigheterna i de båda länderna enligt konventionen söka medverka till en sådan flyttning om denna kommer att förbättra personens livssituation (artikel 9.1).

Enligt artikel 9.2 kan de ansvariga myndigheterna i in- och utflyttningsländerna, som ett led i en överenskommelse om en flyttning, fatta beslut om fördelning av kostnaderna för behandling eller vård mellan myndigheterna i de båda länderna.

Artikeln har tidigare tillämpats på så kallade patientöverföringar, som främst har gällt äldre personers flyttar från Sverige till Finland.

Enligt artikel 13.1 ska myndigheter och inrättningar i erforderlig utsträckning bistå varandra vid tillämpningen av konventionen, inbegripet då sociala tjänster lämnas i gränsområdena mellan de nordiska länderna.

Jag anser att en persons flytt till ett annat nordiskt land, när personen är i behov av långvarig vård, omsorg eller omvårdnad, förutsätter i regel att den avsändande och den mottagande myndigheten kommer överens om arrangemangen sinsemellan. Samarbetet är viktigt för att ansvarsfrågorna mellan staterna ska vara tydliga, och för att den person som flyttar ska ha klart för sig varifrån han eller hon får tjänster och förmåner i en situation där personen utnyttjar sin rätt till fri rörlighet, varvid rätten till förmåner ska vara tryggad.

Eftersom Sverige ansvarar över tillsynen över serviceproducenterna som är verksamma där, i enlighet med svensk lagstiftning, anser jag att det är viktigt med hänsyn till den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster, att den finländska myndigheten som planerar att köpa boendeservice åt en klient från Sverige, kontaktar de behöriga svenska myndigheterna i samband med en planerad flytt till Sverige.

Jag anser ytterligare, att då det gäller klienter i en sårbar ställning, som flyttar utomlands för att få den socialvårdsservice som de nödvändigt behöver och flytten ordnas av en finsk myndighet, bör den beslutsfattande myndigheten i förväg kontakta den andra statens myndighet för att trygga klientens rättssäkerhet och likabehandling.

Tillsyn

Som framgår av den redovisade utredningen uppgav KST, att ingen dokumentation har påträffats varken före, eller efter placeringarna av de aktuella klienterna, som skulle tyda på kontakt mellan åländska socialvårdsmyndigheten och den svenska tillsynsmyndigheten för vård och omsorg (IVO), som ansvarar för tillsynen av privata boendeenheterna i Sverige. KST har nyligen utrett om enheterna har fått någon anmärkning av IVO under perioden 1.1.2023-31.12.2025.

Av den erhållna utredningen framgår, att KST har hittills ännu inte fastställt en egenkontrollplan för området funktionservice. Uppföljningen av boendeservicen i Sverige har enligt KST skett i samband med uppdateringen av klientens individuella klientplan samt genom genomförandeplaner och rapporter från boendena.

Jag konstaterar följande gällande tillsynen av socialvårdsservice som köps av privata serviceproducenter och som verkställs i Sverige.

Eftersom verksamheten vid boendeenheterna i Sverige bedrivs inom en annan stats territorium och grundar sig på den lagstiftning som gäller där, har åländska myndigheter inte behörighet att utöva tillsyn över verksamheten vid boendeenheterna i Sverige.

Enligt min uppfattning kan och bör KST eller annan tillsyningsansvarig åländsk myndighet (Landskapslag 2020:13 om socialvårdens förvaltning och tillsyn på Åland) ändå utöva tillsyn över vården och omsorgen av de placerade klienterna för sin del genom att övervaka genomförandet av det avtal som ingåtts mellan KST och den privata serviceproducenten.

Jag konstaterar dock, att även om KST eller annan tillsyningsansvarig åländsk myndighet har rätt att övervaka att det avtal som har ingåtts följs, anser jag, att kontakten med den behöriga tillsynsmyndigheten är ytterst viktigt för att säkerställa en korrekt och ändamålsenlig tillsyn av de boendeenheter som klienter placeras i.

Jag anser av denna orsak att den myndighet som planerar att upphandla tjänster från ett annat land bör ta kontakt med de lokala myndigheterna för att utreda och försäkra sig om hur de skyldigheter som hör till tillsynen fördelas i praktiken.

Rättssäkerhet i samband med eventuella begränsningsåtgärder

Klienternas beslut baserar på lagstiftning som är i kraft på Åland, men själva servicen verkställs utifrån svenska premisser. Placeringarna har ansetts uppfylla kraven som lagstiftningen på Åland ställer.

En svårighet som nu reflekterats över gäller begränsningsåtgärder. I Finland regleras användningen av begränsningsåtgärder i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Eftersom verksamheten vid boendeenheterna i Sverige bedrivs med stöd av svensk lagstiftning är lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda inte tillämplig i Sverige.

Av den erhållna utredningen framgick att klienternas placeringar i Sverige har ofta berott på att klienternas behov av svenskspråkig och specialiserad vård inte kunnat tillgodoses på Åland eller på fastlandet i Finland. Av den erhållna utredningen framgick även, att en flytt till en boendeenhet i Sverige har i många avseenden förefallit vara en god lösning för klienten.

Jag konstaterar, att situationen dock kan bli problematisk om en klient som placeras i Sverige anses vara i behov av begränsningsåtgärder enligt lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Detta beror på att klienten, när han eller hon vistas i Sverige, inte omfattas av finsk jurisdiktion och de rättsskyddsmedel som föreskrivs i lagen står därmed inte till hans eller hennes förfogande.

Ifall det bedöms att begränsningsåtgärder kan komma att vidtas, ålägger myndighetens skyldighet att främja de grundläggande rättigheterna att en eventuell flytt noggrant övervägs och att det säkerställs, att klienten inte hamnar i en rättsligt svagare ställning till följd av flytten.

Om klientens självbestämmanderätt har begränsats genom begränsningsåtgärder i det landet personen flyttar från, anser jag det vara särskilt viktigt att myndigheten i förväg kontaktar myndigheten i det land dit personen flyttar.

Jag betonar på allmän nivå, att klientens rättssäkerhet och rätten till likabehandling får inte äventyras på grund av att klientens situation i den andra staten blir rättsligt oklar.

Hembygdsrätt på Åland

Av KST:s utredningen framgår, att flera av de placerade klienterna riskerar att förlora sin hembygdsrätt på Åland i och med att de bor långvarigt i Sverige.

Hembygdsrätten utgör en grundläggande rättslig status som har väsentlig betydelse för den enskildes offentligrättsliga ställning, innefattande bland annat de politiska rättigheterna, såsom rösträtt och valbarhet, samt rätten att förvärva och inneha fast egendom inom landskapet. Hembygdsrätten kan därutöver vara betydande för den åländska identiteten, omfattande skyddet för det svenska språket, den kulturella och historiska kontinuiteten samt självstyrelsens institutionella arv.

När en klient placeras i en annan stat bör man, i enlighet med principerna för god förvaltning, ge vägledning om vilken instans klienten vid behov kan vända sig till för att få information om hur placeringen eventuellt kan påverka hembygdsrätten.

Jag tycker att det är mycket viktigt att ärendet som gäller hembygdsrätten har uppmärksammats vid KST och att hembygdsrätten uppmärksammas även i fortsättningen i samband med eventuella placeringar utomlands.

3.2 Utkomststöd

3.2.1 Utredning

KST har med brev daterat den 5.2.2025 kontaktat klienter/anhöriga/intressebevakare som berörs av lagändringen om utbetalning av folkpensioner. I breven rekommenderar KST att ansöka om försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd i kommunen där klienten vistas. I breven konstaterades, att utkomststöd inte kan beviljas från KST, eftersom klienten vistas i Sverige. I brevet erbjuds klienterna hjälp med att göra en ansökan vid behov.

Av de erhållna handlingarna framgår även, att KST, i samband med att utbetalningen av folkpension från Finland avslutades utomlands, kontaktade svenska myndigheter genom att skicka brev (daterade 12.2.2025, ärende: Rätt till försörjningsstöd) till socialtjänsten i de kommuner, där de klienter som berördes av ärendet bor. I brevet konstaterades följande:

”Eftersom det nu kan aktualiseras med en ansökan om försörjningsstöd vill KST uppmärksamma er på den rådande situationen. Om det inkommer en ansökan om försörjningsstöd är ni välkomna att ta kontakt med oss för mer information om rättsläget för klienten. Vid behov kan samtycke begäras från klienten/intressebevakare.”

Under inspektionen 6.3.2026 framförde KST, att beviljande av utkomststöd bedöms utgående från klientens vistelsekommun. Eventuella ansökningar av klienter som är placerade i Sverige hanteras på samma sätt, som de skulle hanteras om klienten bor i Finland.

KST konstaterade i sitt svar på JO:s begäran 20.3.2026, att socialarbetare haft kontinuerlig kontakt med anhöriga och intressebevakare. Enligt KST informerades i brevet (5.2.2025) hur myndigheten anser att klienten i första hand ska gå tillväga för att ansöka om ekonomiskt bistånd vid behov. Enligt KST kan klienten givetvis ansöka om utkomststöd från KST och få sin sak prövad, men särskild tonvikt har inte från myndigheten lagts vid det, eftersom KST inte är behörig myndighet för beviljande av utkomststöd för klienter med stadigvarande viste utanför landskapet. I svaret konstateras ytterligare, att vuxensocialarbetet inte har lämnat individuell information till klienterna om möjligheten att ansöka om utkomststöd och erhålla ett överklagbart beslut, eftersom verksamhetsområdets medverkan har begränsats till övergripande och generella diskussioner med verksamhetsområdet funktionservice om eventuella möjligheter till utkomststöd från Åland.

3.2.2 Bedömning och ställningstaganden

Jag konstaterar på allmän nivå, att rätten till utkomststöd i Finland eller motsvarande stöd i Sverige beviljas på grundval av hur ifrågavarande personens bosättningsland eller vistelseland definieras.

Av de erhållna handlingarna framgår alltså, att KST har varit i kontakt med de placerade klienterna/anhöriga/intressebevakare och lämnat rådgivning om att ansöka om försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd från Sverige. KST har även kontaktat svenska myndigheter och informerat om klienternas situation i och med att utbetalningen av folkpension från Finland avslutades.

Enligt min uppfattning har KST agerat i ärendet i enlighet med god förvaltningssed genom att ge klienterna rådgivning om möjligheten att ansöka om ekonomiskt stöd i kommunen där klienten vistas, och genom att erbjuda hjälp med att göra en ansökan vid behov.

Jag anser att KST borde dock, för att trygga klienternas rättssäkerhet, även ha tydligt meddelat om möjligheten att få ett överklagbart beslut om utkomststöd också från KST, även om beviljandet av förmånen baserar sig i princip på bosättning på Åland.

Jag konstaterar, att klientens rättssäkerhet kräver, att klienten alltid har rätt att ansöka om de stöd eller förmåner som han eller hon behöver och få ett skriftligt beslut i ärendet. Det primära rättsmedlet för den som är missnöjd med ett förvaltningsbeslut är att överklaga beslutet enligt besvärspanvisningen som finns i beslutet. Beslutets laglighet kan slutligen undersökas i domstolen.

3.3 Folkpension

3.3.1 EU-lagstiftning och förändringarna i folkpensionslagen i Finland

Jag konstaterar inledningsvis, att EU-förordning 883/2004 om social trygghet (Europaparlamentets och rådets förordning om samordning av de sociala trygghetssystemen) fastställer att en person endast kan omfattas av ett EU-lands socialförsäkringslagstiftning åt gången.

I EU-förordning 883/2004 artikel 76 stadgas om medlemsstaternas behöriga myndigheters skyldighet att informera varandra och samarbeta för att säkerställa en korrekt tillämpning av förordningen. Vid tillämpningen av förordningen får medlemsstaternas myndigheter och institutioner ta direkt kontakt med varandra och med de personer som berörs eller deras ställföreträdare.

Enligt 5 § i lagen om bosättningsbaserad social trygghet i gränsöverskridande situationer tillämpas lagstiftningen om bosättningsbaserade förmåner på personer som är stadigvarande bosatta i Finland, har sin egentliga bostad och sitt egentliga hem här samt som huvudsakligen vistas här fortlöpande.

I lagens 6 § regleras tillfälligt boende utomlands. En person anses fortfarande vara bosatt i Finland, om personen bor stadigvarande i Finland men vistas tillfälligt utomlands i högst sex månader.

Den nordiska konventionen om social trygghet 55/2014 kompletterar EU-förordningarna 883/2004 och 987/2009 (Europaparlamentets och rådets förordning om tillämpningsbestämmelser till förordning nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen) och tillämpas i alla nordiska länder. Konventionen tillämpas på bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner så som folkpensionen enligt finsk lagstiftning och grundpensionen enligt svensk lagstiftning, samt sjukvård.

Beslut om utbetalning av pension och andra socialförsäkringsförmåner fattas av den behöriga myndigheten, vilken i Finland är FPA och i Sverige de behöriga myndigheterna där. Personer som är bosatta i Sverige kan ansöka från Sverige om förmåner som motsvarar olika FPA-förmåner i Finland.

Jag konstaterar på allmän nivå, att pensioner ska i regel ansökas i den stat där personen är bosatt och att beslutet i ärendet kan överklagas.

Vid beviljande och utbetalning av förmåner avgör de behöriga myndigheterna, vid behov i samarbete enligt EU-förordning 883/2004, vilken stat som är personens bosättningsland. I sista hand är det domstolen som avgör rätten till en förmån.

Enligt regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av folkpensionslagen RP 128/2024 rd ska folkpensionerna i situationer som omfattas av tillämpningsområdet för förordningen om social trygghet beräknas som en minimiförmån på det sätt som förutsätts i EU-domstolens rättspraxis. I propositionen föreslås, att folkpensionen betalas endast till personer som är bosatta i Finland och inte längre till pensionstagare som är bosatta i länder som tillämpar förordningen om social trygghet (RP 128/2024 rd, s.17).

Därtill föreslogs det att folkpensionslagens bestämmelser om verkställighet samordnas med övrig lagstiftning om bosättningsbaserad social trygghet, så att betalningen av de förmåner som avses i folkpensionslagen avbryts från ingången av månaden efter den permanenta flyttningen till utlandet. Vid temporär vistelse utomlands kan pensionen fortfarande betalas.

Ändringarna i lagen trädde i kraft den 1 januari 2025 och betalningen av finsk folkpension avbröts den 1 februari 2025 för pensionstagare som är bosatta utomlands.

Ändringen kan också inverka på vilket land som ansvarar för pensionstagarens sjukvård och till exempel på rätten till vårdbidrag för pensionstagare.

3.3.2 Förfarandet vid KST

I fråga om pensionsärendet granskar jag beträffande KST endast huruvida KST har fullgjort sin rådgivnings- och utredningsskyldighet när klienter har placerats utomlands.

Enligt utredningen har socialtjänsten på Åland, åtminstone i ett klientärende i november 2016, varit i kontakt med FPA före beslutsfattandet av den tillsvidare beviljade boendeservicen i Sverige och fått bekräftelse på att klientens pension betalas ut till klienten även då klienten flyttar till Sverige.

KST har även kontaktat FPA 3.1.2026 och 10.6.2025 i ärendet som gäller utbetalning av pensioner.

Enligt KST har ordnandet av klienters boendeservice i Sverige upplevts fungera bra och det har inte tidigare funnits oklarheter kring fortsatt stöd från Finland.

Av handlingarna framgår att KST kontaktade landskapsregeringen före utbetalningen av folkpensioner upphörde för att uppmärksamma landskapsregeringen på att utbetalningar av folkpensioner till andra EU-och EES-länder kan upphöra enligt den finska regeringens förslag.

I brevet till landskapsregeringen konstateras följande: "Det är inte helt klart om boendeplacering skulle räknas som tillfälligt boende, men flera av KST:s klienter är skrivna i Sverige och har ett samordningsnummer som möjliggör att klienten kan få erhålla sjukvård. Vidare har dessa klienter som är skrivna i Sverige blivit nekade bostadsbidrag från FPA med hänvisning till att de bor stadigvarande i Sverige, och det kan antas att FPA gör samma bedömning vad gäller pension".

Enligt utredningen medförde lagändringen om utbetalning av folkpension till personer som är bosatta utomlands att betalningen av folkpension avbröts från och med 1. februari 2025 för klienter som var placerade och folkbokförda i Sverige.

KST informerade svenska myndigheter om klienternas förändrade situation i 12.2.2025 daterade brev till socialtjänsten i de kommuner, där de placerade klienterna som berördes av ärendet bodde. I breven till de svenska myndigheterna skriver KST följande: " Vi anser, att dessa klienter är hemmahörande i Finland och vi hjälper de klienter som önskar att lämna in besvär mot FPA:s beslut. Vi vill vara tydliga med att KST inte har någon avsikt att föra över ansvaret för dessa klienter i sin helhet till Sverige."

Enligt utredningen erbjöd KST juridiskt stöd i brevet till klienterna/anhöriga/intressebevakare som berördes av lagändringen av utbetalning av folkpensioner 5.2.2025 och avstod från faktureringen av klientavgifter för de berörda klienterna. I brevet rekommenderade KST klienterna att ansöka omgående om försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd i kommunen där klienten vistas, och erbjöd hjälp med att göra ansökan vid behov. KST rekommenderade att klienten överväger, om han eller hon vill inleda en process med att ansöka om pension i Sverige. I brevet konstateras följande: "Orsaken till att vi rekommenderar er att överväga detta är att vi inte kan garantera utfallet av behandlingen av ert rättelseyrkande hos FPA." I brevet konstateras även följande: "Processen att ansöka om pension kan ta tid och därför bör ni överväga om ni vill inleda processen med att ansöka om pension i Sverige. En ansökningsprocess kan avbrytas om ni får rätt till pension från FPA. Motiveringen att ansöka om pension är att trygga er anhörigas uppehälle via pension eftersom utfallet av rättelseyrkandet är oklart, då ingen tidigare praxis finns att tillgå." I brevet nämndes också möjligheten till återkrav i vissa situationer, och klienterna/anhöriga uppmanades att förbereda sig på detta.

KST har även försökt hitta och erbjuda ersättande boendeplatser i Finland och i några fall lyckats med det. En del av de berörda klienterna har velat avvakta handläggningen av pensionsbeslutets överklagande innan de bestämmer, hur de vill gå vidare.

Av den erhållna utredning framgår även att Ålands landskapsregering har kontaktat Social- och hälsovårdsministeriet i ärendet som gäller rätten till folkpension för personer som genom myndighetsbeslut erhåller lagstadgad service i Sverige.

Jag konstaterar, att det i Förvaltningslag (2008:9) för landskapet Åland stadgas om myndighetens allmänna serviceskyldighet. Om socialvårdens rådgivnings- och handledningsansvar föreskrivs dessutom i Landskapslag (2020:12) om socialvård.

Enligt 6 § i Landskapslag om socialvård ska särskilt avseende fästas vid rådgivning och handledning för barn, unga och personer som behöver särskilt stöd, och socialvården ska vid behov samarbeta med andra myndigheter och sektorer när den ordnar rådgivning och handledning.

Jag anser med anledning av den utredning som jag fått, att jag inte har skäl att misstänka, att KST skulle ha åsidosatt sina rådgivnings- och utredningsskyldigheter. Jag anser att KST har strävat efter att främja att en positiv lösning på klientens situation skulle kunna uppnås genom att ta kontakt med olika instanser, så som FPA och Sveriges myndigheter.

Jag vill ännu på allmän nivå betona betydelsen av myndighetens rådgivningsskyldighet. Vid placering av klienter inom socialvården bör särskild vikt fästas vid rådgivningen. Myndigheten bör säkerställa, att klienten som placeras till ett annat land får tillräcklig information även om vilken behörig myndighet som kan ge vägledning i fråga om de rättsverkningar som en flytt till ett annat land kan medföra för klientens rättigheter och skyldigheter.

3.4 Hälsa- och sjukvård

KST ombads i sin utredning att ange om de placerade klienterna får sjukvård i Sverige eller i Finland.

I sin utredning berättade KST att klienterna, som är skrivna i Sverige får sin sjukvård i Sverige. Boendena har dels egensjukvårdspersonal, dels ordnas regelbundna läkarkontakter som är knutna till boendet. Klienterna som är skrivna i Sverige är även inskrivna på en vårdcentral. En klient som inte är skriven i Sverige erhåller akut sjukvård i Sverige men sköter regelbunden sjukvård på Åland utom den som erhålls på boendet.

Under inspektionen 6.3.2026 framförde KST, att det kan uppstå svårigheter bl.a. i ordnandet av specialistsjukvård ifall klienten inte är registrerad i Sverige.

Enligt Landskapslag (2020:12) om socialvård ska socialvården, när den ordnar rådgivning och handledning, vid behov samarbeta med den primärvård som ger hälsorådgivning som avses i 26 § i landskapslagen (2011:114) om hälso- och sjukvård samt med andra myndigheter och sektorer.

Jag konstaterar att jag behandlar frågan om ordnandet av hälso- och sjukvården endast på en allmän nivå.

Jag inleder med att konstatera, att EU-lagstiftningen (FEUF-fördraget, EU-förordningarna 883/2004, 987/2009 och direktivet om gränsöverskridande vård 2011/24/EU) och den nordiska konventionen om social trygghet 55/2014 reglerar rätten till vårdförmåner i Finland och andra medlemsstater.

En person som är registrerad i Finland eller i Sverige och som tillfälligt vistas i det andra landet, har rätt att få de vårdförmåner som av medicinska skäl blir nödvändiga under vistelsen med beaktande av förmånernas karaktär om vistelsens förväntade längd på samma villkor som finska/svenska patienter. Med medicinskt nödvändig vård avses sådan vård som inte kan vänta tills man är hemma igen. En tillfällig vistelse avser vanligtvis en vistelse som varar mindre än sex månader, till exempel för semester.

Vid en stadigvarande flytt har den som flyttar rätt att få sjukvård från det land han eller hon bor i, enligt den lagstiftning som bosättningslandet tillämpar.

FPA uppmärksammar på sin webbsida [Om du blir sjuk utomlands eller flyttar utomlands | Privatpersoner | FPA](#), att en person som flyttar stadigvarande utomlands bör innan flytten utreda hos sjukförsäkringsinstitutionen i det nya bosättningslandet om han eller hon har rätt till sjukvård där. Enligt informationen på webbsidan är det också viktigt att flytten anmäls till FPA.

4 ÅTGÄRDER

Jag meddelar Kommunernas socialtjänst k.f. (KST) de uppfattningar som jag redovisat ovan i punkt 3.1.2, 3.2.2 och 3.3.2.

I detta syfte sänder jag mitt beslut till KST.

Jag sänder en kopia av mitt beslut för kännedom även till Social- och hälsovårdsministeriet och Utrikesministeriet (Krista Oinonen).

BILAGA DE CENTRALA RÄTTSREGLERNA

Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2012/C 326/02)

Artikel 34 Social trygghet och socialt stöd

2. Var och en som är bosatt och förflyttar sig lagligt inom unionen har rätt till social trygghet och sociala förmåner i enlighet med unionsrätten samt nationell lagstiftning och praxis.

Förordning (EG) 883/ 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen av den 29 april 2004

Artikel 4 Likabehandling

Om inte annat föreskrivs i denna förordning, skall de personer på vilka denna förordning skall tillämpas ha samma rättigheter och skyldigheter enligt en medlemsstats lagstiftning som denna medlemsstats egna medborgare.

Artikel 17 Bosättning i en annan medlemsstat än den behöriga medlemsstaten

En försäkrad person eller dennes familjemedlemmar, som är bosatta i en annan medlemsstat än den behöriga medlemsstaten, skall i bosättningsmedlemsstaten få de vårdförmåner som för den behöriga institutionens räkning utges av institutionen på bosättningsorten i enlighet med den lagstiftning som institutionen tillämpar, som om de vore försäkrade enligt denna lagstiftning.

Artikel 19 Vistelse utanför den behöriga medlemsstaten

1. Om inte annat följer av punkt 2 skall en försäkrad person och dennes familjemedlemmar som vistas i en annan medlemsstat än den behöriga medlemsstaten ha rätt till de vårdförmåner som av medicinska skäl blir nödvändiga under vistelsen med beaktande av förmånernas karaktär och vistelsens förväntade längd. Dessa förmåner skall för den behöriga institutionens räkning utges av institutionen på vistelseorten i enlighet med den lagstiftning som den tillämpar, som om de berörda personerna vore försäkrade enligt denna lagstiftning.

2. Den administrativa kommissionen skall fastställa en förteckning över vårdförmåner som, för att de skall kunna utges under en vistelse i en annan medlemsstat, av praktiska skäl förutsätter en i förväg upprättad överenskommelse mellan den berörda personen och den institution som tillhandahåller vården.

Artikel 76 Samarbete

Medlemsstaternas behöriga myndigheter skall lämna alla uppgifter till varandra om

a) åtgärder som vidtas för att tillämpa denna förordning,

b) ändringar i lagstiftningen som kan påverka tillämpningen av denna förordning.

2. Vid tillämpningen av denna förordning skall medlemsstaternas myndigheter och institutioner

bistå varandra som om de tillämpade sin egen lagstiftning. Den administrativa hjälp som dessa

myndigheter och institutioner tillhandahåller varandra skall i princip vara kostnadsfri.

Administrativa kommissionen skall dock fastställa vilken sorts kostnader som skall ersättas och

begränsningar för dessa, utöver vilka ersättning skall utbetalas.

3. Vid tillämpningen av denna förordning får medlemsstaternas myndigheter och institutioner ta

direkt kontakt med varandra och med de personer som berörs eller deras ställföreträdare.

4. De institutioner och personer som omfattas av denna förordning skall vara skyldiga att informera varandra och samarbeta för att säkerställa en korrekt tillämpning av denna förordning.

Institutionerna skall enligt principen om god förvaltning svara på alla förfrågningar inom rimlig tid och skall i detta sammanhang till berörda personer lämna all information som är nödvändig för att de skall kunna hävda de rättigheter de ges genom denna förordning.

De berörda personerna skall vara skyldiga att så snart som möjligt informera den behöriga medlemsstatens institutioner och institutionerna i bosättningsmedlemsstaten om alla förändringar i sin personliga situation eller familjesituation som kan påverka deras rätt till förmåner enligt denna förordning.

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF- fördraget) 26.10.2012 (2012/C 326/01)

Artikel 21

(f.d. artikel 18 FEG)

1. Varje unionsmedborgare ska ha rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier, om inte annat följer av de begränsningar och villkor som föreskrivs i fördragen och i bestämmelserna om genomförande av fördragen.
2. Om en åtgärd från unionens sida är nödvändig för att uppnå detta mål och om inte befogenheter för detta föreskrivs i fördragen, får Europaparlamentet och rådet i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet anta bestämmelser i syfte att underlätta utövandet av de rättigheter som avses i punkt 1.
3. I samma syften som avses i punkt 1 och om inte befogenheter för detta ändamål föreskrivs i fördragen, får rådet i enlighet med ett särskilt lagstiftningsförfarande besluta om åtgärder om social trygghet eller socialt skydd. Rådet ska besluta med enhällighet efter att ha hört Europaparlamentet.

Artikel 56

Inom ramen för nedanstående bestämmelser ska inskränkningar i friheten att tillhandahålla tjänster inom unionen förbjudas beträffande medborgare i medlemsstater som har etablerat sig i en annan medlemsstat än mottagaren av tjänsten.

Europaparlamentet och rådet får i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet besluta att bestämmelserna i detta kapitel ska tillämpas även på medborgare i tredjeland som tillhandahåller tjänster och som har etablerat sig inom unionen.

Den nordiska överenskommelsen om folkbokföring 1.11.2004 FördrS 96/2006

Enligt den nordiska överenskommelsen om folkbokföring 1.11.2004 FördrS 96/2006 (kommit i kraft 1.1.2007 med lagen 955/2005) utgör de nordiska länderna, med avseende på flyttningar, ett enhetligt registreringsområde där in- och utflyttningar registreras genom beslut av inflyttningslandets lokala registreringsmyndighet.

Enligt artikel 1 punkt 1 i den nordiska överenskommelsen om folkbokföring gäller överenskommelsen personer som är registrerade som bosatta i en av de avtalsslutande staterna, och som har för avsikt att flytta, eller som har flyttat till en annan av dessa stater. Tidsbegränsade vistelser som varar kortare tid än 6 månader räknas normalt inte som flyttning.

Enligt artikel 1 punkt 2 omfattas flyttningen inte av överenskommelsen om inte utflyttningsstaten senast tre månader efter anmäld utflyttning har mottagit underrättelse enligt artikel 2 punkt 2 tredje stycket.

Enligt artikel 2 punkt 1 i den nordiska överenskommelsen om folkbokföring skall den som flyttar från en avtalsslutande stat till en annan av dessa stater, inom den tidsfrist som gäller för flyttningsanmälan i denna stat, anmäla inflyttningen till behörig lokal registreringsmyndighet. Samtidigt med anmälan skall den flyttande lämna de uppgifter som krävs i inflyttningsstaten och uppvisa legitimation med dokumentation av medborgarskap (pass eller motsvarande), samt lämna uppgift om personnummer och den bostadsadress och kommun som den flyttande hade i utflyttningsstaten fram till dess flyttningen skedde.

Enligt artikel 2 punkt 2 avgör den lokala registreringsmyndigheten i inflyttningsstaten om en person skall registreras som bosatt i inflyttningsstaten.

Finner den lokala registreringsmyndigheten att en person skall registreras som bosatt i inflyttningsstaten, skall den flyttande registreras som bosatt och tilldelas personnummer snarast möjligt på samma sätt som gäller för personer som flyttar in från stater utanför Norden.

Samtidigt med att det har beslutats om att det skall ske en registrering eller inte i inflyttningsstaten, skall registreringsmyndigheten i inflyttningsstaten underrätta personen och den centrala eller en särskilt angiven registreringsmyndighet i utflyttningsstaten.

Enligt artikel 3 avgörs frågan om en person enligt denna överenskommelse anses som bosatt eller inte bosatt i inflyttningsstaten, enligt lagstiftningen i den staten.

Om den lokala registreringsmyndigheten i utflyttningsstaten har en annan uppfattning om de faktiska förhållandena som har lagts till grund för registreringen, kan ärendet tas upp med den lokala registreringsmyndigheten i inflyttningsstaten. Blir dessa inte eniga, kan utflyttningsstatens lokala registreringsmyndighet ta upp saken med statens centrala registreringsmyndighet som i sin tur kan ta upp saken med inflyttningsstatens centrala registreringsmyndighet.

Som inflyttningsstat räknas den stat som en person bosatt sig i efter inflyttning från en annan stat. Detta gäller så länge de faktiska bostadsförhållandena är de samma som då inflyttningen ägde rum.

Den nordiska konventionen om social trygghet (266/2013)

Enligt artikel 5 i den nordiska konventionen om social trygghet är en person bosatt i ett nordiskt land i enlighet med nationell lagstiftning. Vid konflikt om vilken lagstiftning som ska tillämpas på en person, anses personen vara bosatt i det nordiska land där han eller hon är folkbokförd, om inte särskilda skäl föranleder något annat.

Enligt artikel 14 i den nordiska konventionen om social trygghet ska myndigheter och institutioner vid tillämpning av denna konvention bistå varandra i den utsträckning som behövs vid tillämpning av konventionen.

I gränsöverskridande situationer ska berörda myndigheter och institutioner i berörda stater samarbeta för att förbättra administrativa rutiner, bistå varandra samt i konkreta fall samarbeta, särskilt vid lagvalsfrågor, i syfte att så långt som möjligt lösa situationen till fördel för den enskilde.

I varje nordiskt land ska det finnas förbindelseorgan som utses av den behöriga myndigheten.

Statsrådets förordning om sättande i kraft av den nordiska konventionen om social trygghet och om i kraftträdande av lagen om sättande i kraft av de bestämmelser i konventionen som hör till området för lagstiftningen (55/2014)

Den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster (692/96)

Den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster tillämpas på lagstiftning rörande sociala förmåner, såsom socialt bistånd och sociala tjänster (artikel 2.1a).

Artiklarna 5 och 9 skall även tillämpas på lagstiftningen om hälso- och sjukvård.

Artikel 4. Likställdhet för nordiska medborgare

Vid tillämpningen av nordiskt lands lagstiftning som omfattas av denna konvention likställs medborgare i ett annat nordiskt land som lagligen vistas tillfälligt eller är lagligen bosatta i landet med landets egna medborgare.

Enligt vägledande kommentar till den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster (TemaNord 1996:620) artikeln fastslår en princip om allmän likställdhet vad avser den lagstiftning som omfattas av konventionen. Bestämmelsen garanterar nordiska medborgare likställdhet med landets egna medborgare inom konventionens område så länge de befinner sig i ett annat land oavsett om de är bosatta eller tillfälligt vistas där. När ett lands egna medborgare har rätt till förmåner av viss storlek, har medborgare i ett annat nordiskt land rätt till förmåner av samma storlek. Likställdhetsregeln gäller bara för nordiska medborgare (s. 11).

Artikel 6. Socialt bistånd och sociala tjänster vid tillfällig vistelse i ett annat nordiskt land.

En person om omfattas av denna konvention och som under en laglig tillfällig vistelse i ett nordiskt land behöver omedelbart socialt bistånd och sociala tjänster skall från vistelselandet få sådant bistånd som enligt landet lagstiftning svarar mot hjälpbehovet.

Artikel 7. Skydd mot hemsändning

En nordisk medborgare kan inte hemsändas på grund av sitt behov av socialt bistånd om hans familjeförhållande, anknytning till bosättningslandet eller omständigheterna i övrigt talar för att han bör stanna där och under alla omständigheter in om medborgaren under de tre sista åren varit lagligen bosatt i landet.

Artikel 9. Flyttning till ett annat nordiskt land för personer som behöver långvarig behandling eller vård

1. När en person som omfattas av denna konvention och som behöver långvarig behandling eller vård önskar flytta från ett nordiskt land till ett annat nordiskt land till vilket personen har en särskild anknytning, skall de ansvariga myndigheterna i de båda länderna söka medverka till en sådan flyttning om denna kommer att förbättra personens livssituation.

Enligt vägledande kommentar till den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster (TemaNord 1996:620, till första stycket) en förutsättning för att frågan om flyttning till ett annat nordiskt land kan komma upp är att personen själv önskar flytta. Det är också i princip den enskilde eller någon närstående som skall ta initiativet. Oavsett vem som tagit initiativet måste den enskildes önskan undersökas liksom hans särskilda anknytning till det andra landet.

Ett beslut om flyttning måste överensstämma med vederbörandes egen önskan. Om någon på grund av sjukdom eller utvecklingsstörning eller av annan liknande orsak inte kan uttrycka sin vilja skall hans förmyndare, en nära släkting eller en annan närstående person höras om vad som bäst svarar till vederbörandes vilja. Om detta inte kan klarläggas bör någon flyttning inte ske.

Med särskilt anknytning avses i allmänhet att personen har sina språkliga förbindelser och sociala kontakter (släktingar och vänner) och sin nationella och kulturella bakgrund i det mottagande landet. Det är svårt att ange objektiva kriterier för om en flyttning kommer att förbättra någons livssituation. Om emellertid den enskilde själv är av den uppfattningen att en flyttning kommer att förbättra hans eller hennes livssituation utgör detta i sig ett starkt skäl för att medverka till en flyttning.

Det båda ländernas myndigheter skall vara överens om att följande kriterier är uppfyllda för att tillämpa bestämmelsen:

- -personen i fråga har en särskilt anknytning till det andra nordiska landet
- -flyttningen kommer att förbättra hans eller hennes livssituation
- -myndigheternas medverkan är nödvändig för att en flyttning skall kunna äga rum.

2. De ansvariga myndigheterna i in- och utflyttningsländerna kan som ett led i en överenskommelse om en flyttning fatta beslut om fördelning av kostnaderna för behandling eller vård mellan myndigheterna i de båda länderna.

Enligt vägledande kommentar till den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster (TemaNord 1996:620, till andra stycket) som ett led i flyttningen för de ansvariga myndigheterna träffa en överenskommelse om utgiftsfördelningen. Artikeln reglerar inte den nationella fördelningen av utgifter mellan stat och kommun, vilken således kan fastställas på olika sätt från ett nordiskt land till ett annat.

Enligt hittills varande praxis mellan Sverige och Finland, som enbart rör sjukvård, betalar landsting, kommun eller kommunförbund i utflyttningslandet för transporten och vårdutgifterna för de första sex månadernas vård. För tiden därefter delas utgifterna lika mellan länderna inom ramen för de medel som budgeterats i vart och ett av länderna enligt överenskommelsen mellan Finland and Sverige. Patientavgift betalas enligt det berörda landets lagstiftning. Den finsk-svenska överenskommelsen kan ses som ett exempel på hur bestämmelsen i artikel 9 kan tillämpas.

Överenskommelsen skall i vart fall innehålla följande punkter: avtalsparterna, överenskommelsens längd och eventuell möjlighet till omförhandling, personuppgifter om den flyttande, vården eller tjänsterna som erbjuds, fördelning av kostnaderna på grundlag av faktiska kostnader eller periodiska, bestämda belopp (t.ex för bostadskostnader) och betalningsätt.

3. I den mån en överenskommelse enligt andra stycket omfattar fördelning av kostnader för förmåner vid sjukdom skall en sådan överenskommelse anses vara en sådan överenskommelse som avses i artikel 23 första stycket i den nordiska konventionen den 15 juni 1992 om social trygghet.

Enligt vägledande kommentar till den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster (TemaNord 1996:620, inledning) var och en har rätt att fritt flytta från ett nordiskt land till ett annat. Frågor om social- och hälsovårdsservice avgörs i dessa fall på grundval av bosättningen enligt lagstiftningen i inflyttningslandet.

Artikel 13 Samarbete mellan myndigheter och inrättningar

1. Myndigheter och inrättningar ska i erforderlig utsträckning bistå varandra vid tillämpningen av denna konvention, inbegripet då sociala tjänster lämnas i gränsområdena mellan de nordiska länderna. I varje nordiskt land skall det finnas ett förbindelseorgan som utses av den behöriga myndigheten.

Förordning om ikraftträdande av den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster samt av lagen om godkännande av vissa bestämmelser i konventionen (693/1996)

Finlands grundlag (731/1999)

21 § Rättsskydd

Var och en har rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan.

Offentligheten vid handläggningen, rätten att bli hörd, rätten att få motiverade beslut och rätten att söka ändring samt andra garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning skall tryggas genom lag.

Lagen om hemkommun (201/1994)

1 § Tillämpningsområde

I denna lag stadgas om hur en persons hemkommun och hans bostad där samt folkbokföringskommunen för en finsk medborgare som är stadigvarande bosatt i utlandet skall bestämmas.

Den enligt denna lag bestämda hemkommunen och bostaden där samt folkbokföringskommunen för en finsk medborgare som är stadigvarande bosatt i utlandet antecknas i det befolkningsdatasystem som avses i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009) I befolkningsdatasystemet antecknas även en tillfällig bostad som en person uppgett. (29.11.2019/1170)

Om inte annat stadgas i någon annan lag, skall denna lag iakttas också när en statlig eller kommunal myndighet eller folkpensionsanstalten fattar beslut som påverkas av en persons hemkommun och hans bostad där eller en tillfällig bostad.

Det som i 7 § 1–3 mom., 8, 9 och 9 a §, 10 § 1 mom. samt 11–13, 15 och 17 § föreskrivs om Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata tillämpas på Statens ämbetsverk på Åland inom dess verksamhetsområde. (29.11.2019/1170).

2 § Hemkommun

En persons hemkommun är med de undantag som anges nedan den kommun där personen bor. Hemkommunen för ett nyfött barn är den kommun där den förälder som har fött barnet har sin hemkommun när barnet föds. (3.3.2023/302)

Har en person i sin användning flera bostäder eller ingen bostad alls, är hans eller hennes hemkommun den kommun som han eller hon på grund av sina familjeförhållanden, sin utkomst eller andra motsvarande omständigheter själv anser som sin hemkommun och till vilken han eller hon med hänsyn till de ovannämnda omständigheterna har den fastaste anknytningen. (25.8.2016/669)

Har en persons egen uppfattning om vilken kommun som är hans hemkommun inte kunnat utredas, är hans hemkommun den kommun till vilken han skall anses ha den fastaste anknytningen med hänsyn till sitt boende, sina familjeförhållanden, sin utkomst och andra motsvarande omständigheter.

3 § Begränsningar som gäller ändring av hemkommunen

En persons hemkommun ändras inte, om han bor i en annan kommun huvudsakligen på grund av

- (1) arbetsuppgifter, studier eller sjukdom, eller någon annan med dessa jämförlig orsak, som varar i högst ett år,)
- 2) vård i familjevård eller institutionsvård, eller boende med boendeservice, (30.12.2010/1377)
- 3) vistelse till sjöss såsom sjöfolk,
- 4) avtjänande av straff i straffanstalt,
- 5) medlemskap i riksdagen eller statsrådet eller ett offentligt förtroendeuppdrag, eller
- 6) fullgörande av värnplikt eller civiltjänst.)

3 § Begränsningar som gäller ändring av hemkommunen

En persons hemkommun ändras inte, om han bor i en annan kommun huvudsakligen på grund av

- 1) arbetsuppgifter, studier eller sjukdom, eller någon annan med dessa jämförlig orsak, som varar i högst ett år,
- 2) vård i familjevård eller institutionsvård, eller boende med boendeservice, (30.12.2010/1377)
- 3) vistelse till sjöss såsom sjöfolk,

4) avtjänande av straff i straffanstalt,

5) medlemskap i riksdagen eller statsrådet eller ett offentligt förtroendeuppdrag, eller

6) fullgörande av värnplikt eller civiltjänst.

3 a § (30.12.2010/1377) Rätt att välja hemkommun vid långvarig vårdrelation

Om en person är placerad i familjevård eller institutionsvård eller i boende med boendeservice någon annanstans än i sin hemkommun, kan han eller hon trots 3 § 2 punkten välja den kommun där verksamhetsenheten eller bostaden finns som sin nya hemkommun. För att personen ska ha rätt att välja hemkommun ska vården eller boendet beräknas pågå eller ha pågått över ett år.

5 § Hemkommun vid utflyttning ur landet

En person som har bosatt sig utomlands för en längre tid än ett år har inte hemkommun i Finland. Han kan dock ha hemkommun i Finland, om han med hänsyn till sina levnadsförhållanden har fastare anknytning till Finland än till det land han bor i.

Om en finsk medborgare som har bosatt sig utomlands är anställd hos finska staten vid en diplomatisk eller någon annan jämförbar beskickning eller vid ett konsulat som förestås av en utsänd konsul eller är i utvecklingssamarbetsuppgifter eller missionsarbete har han samt hans familjemedlemmar dock fortfarande hemkommun i Finland.

6 § (21.12.2023/1218) Hemkommun vid flyttning mellan de nordiska länderna eller mellan Finland och Estland

När någon flyttar från ett annat nordiskt land till Finland eller från Finland till ett annat nordiskt land, tillämpas jämte denna lag överenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om folkbokföring.

6 a § Folkbokföringskommun

Folkbokföringskommunen för en finsk medborgare som är stadigvarande bosatt i utlandet är den kommun som senast var hans hemkommun i Finland.

7 § Anmälningsskyldighet för den som flyttar

När någon flyttar från sin hemkommun eller till en annan bostad inom hemkommunen, ska han eller hon tidigast en månad före och senast en vecka efter flyttningsdagen anmäla detta till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. En familjemedlem som flyttar tillsammans med personen kan också göra anmälan för hans eller hennes räkning. Anmälan ska också göras i de fall som avses i 5 § 2 mom. samt då en person flyttar från en bostad och därefter inte har någon stadigvarande bostad. Den som utnyttjar rätten enligt 3 a § att välja hemkommun när han eller hon tidigare har placerats i familjevård eller institutionsvård eller i boende med boendeservice i en annan kommun, ska genast anmäla detta till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

Den som avses i 1 mom. är dessutom skyldig att lämna Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata sådana tilläggsuppgifter om sig själv som behövs för att bestämma hemkommunen och bostaden där.

En person ska till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata också anmäla sin tillfälliga bostad om han eller hon bor där mer än tre månader. Det som i 1 och 2 mom. och nedan i denna lag föreskrivs om hemkommun och bostaden där tillämpas också på en tillfällig bostad.

Lagen om bosättningsbaserad social trygghet i gränsöverskridande fall (16/2019)

1 § Lagens syfte och tillämpningsområde

Denna lag innehåller bestämmelser om förutsättningar som gäller arbete och bosättning vid tillämpningen av lagstiftningen om bosättningsbaserade förmåner på personer som kommer från utlandet till Finland eller flyttar från Finland till utlandet. Lagen tillämpas tillsammans med lagstiftningen om bosättningsbaserade förmåner.

Med lagstiftningen om bosättningsbaserade förmåner avses följande lagar:

1) folkpensionslagen ([568/2007](#)), barnbidragslagen ([796/1992](#)), lagen om handikappförmåner ([570/2007](#)), lagen om garantipension ([703/2010](#)), och lagen om bostadsbidrag för pensionstagare ([571/2007](#)), vilka ingår i tillämpningsområdet för EU-förordning 883/2004, samt

2) lagen om moderskapsunderstöd ([477/1993](#)), lagen om allmänt bostadsbidrag ([938/2014](#)) och lagen om underhållsstöd ([580/2008](#)).

Vid tillämpning av denna lag har EU-förordning 883/2004 företräde.

5 § Bosättning i Finland

Lagstiftningen om bosättningsbaserade förmåner tillämpas på i Finland stadigvarande bosatta personer som har sin egentliga bostad och sitt egentliga hem här och som ständigt huvudsakligen vistas här.

6 § Vistelse utomlands

En person anses fortfarande vara bosatt i Finland om personen bor stadigvarande i Finland, men vistas tillfälligt utomlands under högst sex månader.

En person som vistas utomlands upprepade gånger så att den sammanhängande vistelsen utomlands inte överstiger sex månader anses vara bosatt i Finland om personens egentliga bostad fortsättningsvis är i Finland.

I länder som tillämpar EU-lagstiftning bedöms vistelsen på det sätt som avses i EU-förordning 883/2004 och EU-förordning 987/2009.

14 § Skyldighet att lämna uppgifter

Utöver vad som föreskrivs i 11–13 § och i lagstiftningen om bosättningsbaserade förmåner om skyldighet att lämna uppgifter, ska följande förändringar i omständigheterna anmälas till Folkpensionsanstalten utan dröjsmål:

- 1) inledande av arbete utomlands,
- 2) flyttning till utlandet för tillfällig eller varaktig vistelse, samt
- 3) inträde i ett annat lands sociala trygghet.

15 § Lagens förhållande till lagstiftningen om bosättningsbaserade förmåner

I samband med förmånsbeslut avgörs det hur bestämmelserna i denna lag om bosättning och arbete inverkar på förmånerna enligt de lagar som nämns i 1 § 2 mom.

16 § Folkpensionsanstaltens skyldighet att informera och fatta beslut

Folkpensionsanstalten informerar en person som flyttar utomlands och vars kontaktuppgifter är kända om hur flyttningen påverkar grunderna för hur den sociala tryggheten bestäms.

På särskild begäran fattar Folkpensionsanstalten beslut om hur omständigheter som anknyter till en flyttning till utlandet inverkar på förmåner enligt de lagar som nämns i 1 § 2 mom. även när inget förmånsbeslut behöver fattas. Vid sökande av ändring i beslutet iaktas vad som föreskrivs i 12 kap. i folkpensionslagen.

19 § Övergångsbestämmelser

En person vars tillfälliga vistelse utomlands har börjat före ikraftträdandet av denna lag anses vara bosatt i Finland fram till den dag som personen har anmält vara den tillfälliga vistelsens sista dag, dock högst i ett år efter flyttningen till utlandet.

Folkpensionslagen (568/2007)

4 § (11.1.2019/17) Boende i Finland

En person betraktas som bosatt i Finland, om han eller hon i enlighet med 4–10 § i lagen om bosättningsbaserad social trygghet i gränsöverskridande fall (16/2019) arbetar eller är bosatt i Finland eller med stöd av 11–13 § i den lagen anses ha ställning som bosatt i Finland.

65 § Avbrytande av förmån på grund av flyttning utomlands

Om en förmånstagare flyttar utomlands för att bosätta sig där, avbryts utbetalningen av förmånen från ingången av månaden efter flyttningen. (19.12.2024/967)

När förmånstagaren har återvänt till Finland för att bosätta sig här börjar den förmån som avbrutits betalas ut från ingången av månaden efter den under vilken förmånstagaren återvände. Förmånen betalas retroaktivt för högst sex månader före meddelandet om att förmånstagaren återvänder.

Lagen om gränsöverskridande hälso- och sjukvård (1201/2013)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/24/EU om tillämpningen av patienträttigheter vid gränsöverskridande hälso- och sjukvård genomförs genom lagen om gränsöverskridande hälso- och sjukvård. Lagen innehåller bestämmelser om rätten för en person att anlita gränsöverskridande hälso- och sjukvårdstjänster och om ersättningen av kostnaderna för dessa tjänster, om förfarandena i anslutning till gränsöverskridande hälso- och sjukvård och om rätten för en person som är försäkrad i en annan medlemsstat i Europeiska unionen (EU-stat) att få hälso- och sjukvårdstjänster i Finland.

Genom denna lag utfärdas kompletterande bestämmelser om tillämpningen i Finland av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen och Europaparlamentets och rådets förordning (EG) 987/2009 om tillämpningsbestämmelser till förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen samt av internationella överenskommelser som är bindande för Finland. Bestämmelser om rätten för en person att anlita hälso- och sjukvårdstjänster och om ersättningen av kostnaderna för dessa tjänster finns dessutom annanstans i lag. (Lagen om gränsöverskridande hälso- och sjukvård 1 § 2 mom.)

En person är socialförsäkrad i det land där han eller hon bor stadigvarande. Enligt EU-förordningen 883/2004 måste personer som rör sig inom gemenskapen omfattas av systemet för social trygghet endast i en medlemsstat, för att undvika situationer med flera tillämpliga nationella lagstiftningar och de komplikationer detta kan leda till. Enligt EU-principen kan man alltså endast vara försäkrad i ett land åt gången.

Lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992, patientlagen)

3 § Rätt till god hälso- och sjukvård samt till gott bemötande

Var och en som varaktigt bor i Finland har utan diskriminering och inom gränserna för de resurser som vid respektive tidpunkt står till hälso- och sjukvårdens förfogande rätt till sådan hälso- och sjukvård som hans eller hennes hälsotillstånd förutsätter. I fråga om sådana personers rätt till vård som tillfälligt vistas i Finland tillämpas vad som föreskrivs särskilt eller vad som avtalas om det mellan stater på basis av ömsesidighet. I fråga om välfärdsområdenas och statens skyldighet att ordna hälso- och sjukvårdstjänster tillämpas dessutom vad som föreskrivs i lagen om ordnande av social- och hälsovård, hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010), lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016), mentalvårdslagen (1116/1990), lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och lagen om hälsovården inom försvarsmakten. (8.7.2022/602)

Varje patient har rätt till hälso- och sjukvård av god kvalitet. Vården skall ordnas och patienten bemötas så att hans människovärde inte kränks och att hans övertygelse och integritet respekteras.

Patientens modersmål och individuella behov samt den kultur som han företräder skall i mån av möjlighet beaktas i vården och bemötandet.

Bestämmelser om patientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheterna finns i 10, 18 och 20 § i språklagen (423/2003). Bestämmelser om välfärdsområdets skyldighet att ordna hälso- och sjukvårdstjänster på finska och svenska finns i 5 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård. (8.7.2022/602)

Landskapslag (1993:61) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om patientens ställning och rättigheter

1 §. (2023/121)

Med de avvikelser som anges i denna lag och inom landskapets lagstiftningsbehörighet ska lagen om patientens ställning och rättigheter (FFS 785/1992) (patientlagen) tillämpas på Åland i den lydelse lagen hade i riket den 31 december 2023. Bestämmelser som utfärdats med stöd av patientlagen ska tillämpas på Åland om de har stöd i lagen i den lydelse som gäller på Åland.

Var och en som varaktigt bor på Åland har utan diskriminering och inom gränserna för de resurser som vid respektive tidpunkt står till hälso- och sjukvårdens förfogande rätt till sådan hälso- och sjukvård som hans eller hennes hälsotillstånd förutsätter.

Landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård

Om ordnandet av akutsjukvård på Åland föreskrivs i Landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård.

Förvaltningslag (2008:9) för landskapet Åland

2 kap. Grunderna för god förvaltning

5 §. Öppenhet och allmän serviceskyldighet

Arbetet vid myndigheten ska bedrivas under så stor öppenhet som offentlighetslagstiftningen medger. (2021/83)

Myndigheten skall lämna upplysningar och ge vägledning till enskilda i frågor som är av en sådan natur att de handläggs inom förvaltningen. Detta skall ske i den utsträckning som det är lämpligt och skäligt med hänsyn till frågans natur, den enskildes behov av hjälp, verksamheten inom myndigheten och tjänstemännens förutsättningar att fullgöra sina arbetsuppgifter. Den rådgivning som myndigheten tillhandahåller enligt momentet är avgiftsfri.

Om en fråga inte hör till myndighetens behörighet, skall den i mån av möjlighet hänvisa den enskilde till den behöriga myndigheten.

Landskapslag (1998:66) om tillämpning av lagen om utkomststöd i landskapet Åland

Enligt 2 § 7 punkten i landskapslag (1998:66) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om utkomststöd ska utkomststöd beviljas en sökande eller familj som vistas stadigvarande på Åland.

Självstyrelselag för Åland (1144/1991)

2 kap. Åländsk hembygdsrätt

6 § Hembygdsrätt med stöd av lag

Åländsk hembygdsrätt tillkommer

1) den som när denna lag träder i kraft har hembygdsrätt enligt självstyrelselagen för Åland (670/51) och

2) ett barn under 18 år som har finskt medborgarskap och är bosatt i landskapet, om fadern eller modern har hembygdsrätt.

7 § Förvärv av hembygdsrätt på ansökan

Hembygdsrätt beviljas av landskapsregeringen. (30.1.2004/68)

Hembygdsrätt skall, om inte vägande skäl föranleder avslag, på ansökan beviljas finska medborgare som

1) har flyttat in till landskapet och

2) utan avbrott har haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet under minst fem års tid och som

3) har tillfredsställande kunskaper i svenska.

Också den som inte fyller kraven i 2 mom. 2 och 3 punkten kan av särskilda skäl beviljas hembygdsrätt enligt vad som stadgas i landskapslag.

8 § Förlust av hembygdsrätt

Den som förlorar sitt finska medborgarskap förlorar även sin hembygdsrätt.

Om förlust av hembygdsrätt för den som annat än tillfälligt flyttar från landskapet stadgas i landskapslag.

9 § Deltagande i val och valbarhet

I val av lagtingets ledamöter och kommunernas fullmäktige och när övriga förtroendevalda inom landskaps- och kommunalförvaltningen utses får endast den delta som har hembygdsrätt. Endast den som har hembygdsrätt är valbar till sådana uppdrag.

Om rösträtt och valbarhet i vissa fall stadgas i 67 §.

10 § Rätt att förvärva fast egendom

Om inskränkningar i rätten att med ägande- eller nyttjanderätt förvärva fast egendom och därmed jämförbar egendom i landskapet stadgas i jordförvärvslagen för Åland (3/75). Inskränkningarna gäller inte den som har hembygdsrätt.

Landskapslag (2015:99) om åländsk hembygdsrätt

3 kap. Förlust av hembygdsrätt

8 §. Förlust efter utflyttning

Den som stadigvarande utflyttat från Åland förlorar sin hembygdsrätt efter fem år om inte frånvarotiden därförinnan avbrutits genom stadigvarande återflyttning till Åland.

I förfarandelagen bestäms när en hembygdsrättsinnehavares utflyttning och återflyttning är stadigvarande.

Landskapslag (2015:100) om hembygdsrättsförfaranden

6 §. Stadigvarande utflyttning

Stadigvarande utflyttad för inledande av femårsperioden för förlust av hembygdsrätt enligt 8 § hembygdsrättslagen är den som har sitt egentliga bo och hemvist utanför landskapet, dock inte den som bedriver studier enligt 7 §.

Landskapslag (2020:12) om socialvård

2 kap. Främjande av välfärd

6 §. Rådgivning och handledning

Kommuninvånarna ska ha tillgång till rådgivning och handledning inom socialvården. Särskilt avseende ska fästas vid rådgivning och handledning för barn, unga och personer som behöver särskilt stöd.

När socialvården ordnar rådgivning och handledning ska den vid behov samarbeta med den primärvård som ger hälsorådgivning som avses i 26 § i landskapslagen (2011:114) om hälso- och sjukvård samt med andra myndigheter och sektorer.

Landskapslag (2020:13) om socialvårdens förvaltning och tillsyn på Åland

7 §. Tillsynsmyndighet

Övervakningen av den socialvård som tillhandahålls med stöd av landskapslagen om socialvård eller genom annan socialvårdslagstiftning sköts beträffande de områden som faller under landskapet lagstiftningsbehörighet av ÅMHM. Om ÅMHM vid övervakningen konstaterar allvarliga brister ska myndigheten, utan hinder av sekretessbestämmelser, anmäla bristerna till landskapsregeringen.

Landskapsregeringen kan på det sätt som närmare föreskrivs i 29 § i landskapslagen om planering av socialvården pröva ändamålsenligheten i kommunens sociala servicesystem och i denna granskning vidta de åtgärder som föreskrivs i 29 § i nämnda lag och i 47 § i landskapslagen (2017:120) om landskapsandelar till kommunerna.